

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ
„STUDIA NAD PRZESTĘPCZOŚCIĄ GOSPODARCZA
NA ZIEMIACH POLSKICH. POLSKA LUDOWA:
PRZESTĘPCZOŚĆ GOSPODARCZA W WARUNKACH SYSTEMU
NAKAZOWO-ROZDZIELCZEGO” – POZNAŃ, 7–8 IV 2016

Zjawisko przestępczości gospodarczej rzadko bywa przedmiotem namysłu naukowego historyków. Świadomość istnienia tej luki w badaniach naukowych skłoniła Zakład Historii Gospodarczej Instytutu Historii UAM oraz Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk (PTPN) do zainicjowania interdyscyplinarnego cyklu konferencji pt. „Studia nad przestępczością gospodarczą na ziemiach polskich”.

Pierwsze spotkanie z tego cyklu pt. „Polska Ludowa: przestępczość gospodarcza w warunkach systemu nakazowo-rozdzielczego” odbyło się w Poznaniu w dniach 7–8 kwietnia 2016 r. i poświęcone zostało przedstawieniu stanu badań nad tą problematyką w okresie PRL-u. Patronat honorowy nad konferencją objęli: rektor UAM oraz komendant wojewódzki policji w Poznaniu. W konferencji wzięli udział badacze z różnych ośrodków akademickich w kraju oraz przedstawiciele Instytutu Pamięci Narodowej.

Referaty konferencyjne zostały wygłoszone w ramach trzech bloków tematycznych, poświęconych politycznym i społecznym wymiarom przestępczości gospodarczej, jej obliczom w PRL-u oraz aspektom kulturowym, socjologicznym i statystycznym.

W pierwszym z nich trzy wystąpienia koncentrowały się wokół różnych przejawów przestępczości gospodarczej w początkowym okresie istnienia Polski Ludowej. Robert Klementowski z wrocławskiego oddziału IPN przybliżył interesującą i stosunkowo mało znaną problematykę miejsca przestępstw gospodarczych w pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa do 1956 r. Ciekawym uzupełnieniem tych rozważań okazało się wystąpienie Stanisława Jankowiaka z Instytutu Historii UAM, który poddał analizie materiały Wojewódzkiej Komisji Kontroli Partyjnej na temat przestępstw gospodarczych popełnianych przez przedstawicieli aparatu partyjnego w tym samym okresie. Natomiast przestępczość gospodarcza robotników przemysłowych była

tematem wystąpienia Jędrzeja Chumińskiego z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Referent, oprócz przedstawienia głównych przejawów tego typu przestępczości, przybliżył zarówno uwarunkowania ekonomiczne, jak i społeczne przestępczości gospodarczej w zakładach pracy. W szczególności podkreślił wpływ zmian społeczno-demograficznych w składzie środowiska robotniczego na nasilenie się zjawisk patologicznych.

Problem podejścia władzy i społeczeństwa do kwestii przestępczości gospodarczej w epoce gomułkowskiej (1956–1970) przedstawił Dariusz Jarosz z IH PAN. W wystąpieniu jako główną przyczynę tego zjawiska wskazano chroniczny niedobór na rynku towarów i usług. Ten fakt z kolei miał wpływ na ambiwalentny stosunek społeczeństwa do tego typu przestępczości, zwłaszcza wobec drastycznych kar stosowanych w przypadku największych afer gospodarczych (casus Stanisława Wawrzeckiego).

Dyskredytowanie przeciwników politycznych za pomocą zarzutów o popełnianie przestępstw gospodarczych było z kolei przedmiotem wystąpienia Bartosza Kuświka z wrocławskiego IPN. Jako przykład posłużyła biografia Jana Poplewskiego, instruktora BHP i organizatora harcerskich spółdzielni pracy (tzw. dziesiątek gospodarczych). Losy Poplewskiego pokazały pewną systematykę działań władz państwowych skierowanych przeciwko członkom organizacji antykomunistycznych. W przypadku Jana Poplewskiego pierwsze zarzuty dotyczyły defraudacji środków finansowych należących do spółdzielni, dopiero później zaś oskarżono go o działalność antypaństwową.

Drugi blok tematyczny rozpoczął się referatem Krzysztofa Lesiakowskiego z Uniwersytetu Łódzkiego na temat wykorzystywania stanowisk dla celów osobistych przez kadre zarządzającą fabrykami i urzędami. Podstawą ustaleń były raporty Najwyższej Izby Kontroli z lat 1976–1980.

Inne oblicze przestępczości przedstawił Karol Nawrocki z gdańskiego IPN, analizujący funkcjonowanie grup przestępczych na terenie Trójmiasta w latach 80. XX w. W przeciwieństwie do poprzednich wystąpień, skoncentrowanych głównie na zjawisku grabieży i nadużyć przy gospodarowaniu mieniem publicznym, referent przybliżył powstawanie i ewolucję pierwszych grup przestępczości zorganizowanej, zajmujących się nielegalną wymianą walut, kradzieżą zagranicznych aut oraz handlem pierwszymi środkami anabolicznymi.

Problem istnienia tzw. czarnego rynku w kolejnych dekadach Polski Ludowej wyjaśniał z kolei Jan Miłosz z Instytutu Historii UAM. Referent zajął się m.in. genezą, uwarunkowaniami politycznymi i geografiami czarnego rynku.

W drugim dniu konferencji prezentowane były wystąpienia o bardzo zróżnicowanym charakterze. Dorota Skotarczak z Instytutu Historii UAM analizowała postrzeganie przestępczości gospodarczej w PRL w literaturze i kinematografii. Wybrane fragmenty filmów i książek w interesujący sposób ukazały społeczny i kulturowy kontekst przestępczości gospodarczej w okresie Polsce Ludowej oraz jej odbiór w popkulturze.

Zupełnie inny charakter miało wystąpienie Jacka Kubery z Instytutu Zachodniego w Poznaniu, poświęcone teoretycznym aspektom badań nad przestępczością w mieście. Wywód posłużył przedstawieniu założeń szkoły ekologicznej w socjologii i jej ewentualnej przydatności do prowadzenia współczesnych badań nad zjawiskiem przestępczości gospodarczej.

Ostatni referat dotyczył przestępczości gospodarczej w świetle statystyki GUS. Wystąpienie Romana Macyry oraz Lucyny Błażejczyk-Majki z Instytutu Historii UAM objęło wiele zagadnień, takich jak ewolucja ustawodawstwa, pojęcie przestępczości gospodarczej jako kategorii społeczno-ekonomicznej czy postrzeganie tego typu przestępczości przy uwzględnieniu modelu gospodarczego Polski Ludowej. Dużo miejsca zajęło też krytyczne omówienie danych statystycznych GUS z lat 1955–1985 na ten temat.

Konferencji towarzyszyła ożywiona dyskusja i wymiana myśli na tematy poruszone podczas jej trwania. Wskazano te obszary, które wymagają jeszcze pogłębionych badań oraz podzielono się wątpliwościami dotyczącymi kwestii metodologicznych. Dużo miejsca poświęcono na refleksję dotyczącą możliwości zastosowania w praktyce organów ścigania wyników badań nad przestępczością gospodarczą. W podsumowaniu zapowiedziano publikację tekstów pokonferencyjnych w czasopiśmie „*Studia Historiae Oeconomicae*” oraz zaproszono uczestników na kolejne spotkanie z cyklu „*Studia nad przestępczością gospodarczą na ziemiach polskich*”.

Joanna Jaroszyk-Pawlukiewicz